

Lees of luister NRC

[Ik word abonnee](#)

ANALYSE

DocLab van IDFA komt in opstand tegen een frictieloze wereld

IDFA's DocLab Met virtual en augmented reality, en soms gewoon een 'analoog' boek, trekt DocLab je uit een gladgestreken wereld. Er zijn kritieken op databasedenken, én naakte mannen die dwars door je heen lopen.

Dana Linssen • 7 november 2023 om 15:07

Leestijd 3 minuten

Fenomenale Fricties heet het programma waarmee IDFA's DocLab dit jaar onze zinnen uitdaagt. DocLab is al ruim vijftien jaar een van de meest innovatieve filmprogramma's ter wereld. Tijdens het International Documentary Filmfestival Amsterdam (IDFA) presenteert het een staalkaart van immersieve documentaire filmervaringen die niet op een gewoon filmdoek passen. Ze worden vertoond in een virtualrealitybril, gepresenteerd als installatie, en zijn steeds vaker een complete theatrale ervaring.

Het fenomenale uit de titel is technologisch, politiek, maar ook esthetisch. In haar boek *Frictie* (2020) beschrijft filosoof Miriam Rasch dat ontwikkelingen op het gebied van automatisering, algoritmes, artificiële intelligenties en allerlei apps de wereld het afgelopen decennium zo gebruikersvriendelijk mogelijk hebben gemaakt. Daardoor is alle frictie, alles wat onvoorspelbaar en ongemakkelijk is, uit ons gezichtsveld verdwenen. Technologie is zo intuïtief geworden dat we ons niet meer realiseren welke systemen er op de achtergrond werkzaam zijn als we online een bestelling plaatsen of door de tijdlijnen van sociale media scrollen.

Reden dus voor IDFA om kunstwerken te selecteren waarin de weerstand en wrijving tussen het analoge en het digitale op de voorgrond staan. Zoals in *Voice in My Head*, waarin je een intiem gesprek kunt voeren met een door ChatGPT getrainde chatbot. Of is het toch een echt mens? En dansvoorstelling *One Two*, waarin je op zoek kunt gaan naar mededansers. Of zijn het hologrammen?

En neem bijvoorbeeld het nieuwe werk van documentairemaker en journalist Nirit Peled, onder andere bekend van [Mothers](#), waarin ze vier moeders aan het woord laat wier zonen op de lijst van veelplegers van de

toenmalige burgemeester Eberhard van der Laan stonden. Het leek zo'n goed idee: wie was opgepakt of (volgens een dataset) de kans liep te ontsporen, ging meteen een misdaadpreventieprogramma in. Met tegengesteld effect: het was onduidelijk waarom de jongeren op de lijst stonden, het programma werkte stigmatiserend, en zorgde er in een enkel geval zelfs voor dat ze sneller in de criminaliteit afgleden.

Lecture performance (this conversation is) Off the Record, bekroond met de Filmfonds DocLab Interactive Grant, is een soort vervolg op *Mothers*, waarin Peled met behulp van live gesimuleerde datavisualisaties laat zien hoe eenzijdig het beeld is dat we van deze jongeren krijgen als we alleen kijken naar de informatie die het algoritme over hen heeft verzameld. Rondhangen, wat alle jongeren doen, is meteen verdacht. Zijn mensen werkelijk niet meer dan een wandelende dataset? Peled levert commentaar op het gebruik van risicoprofilering, maar legt ook bloot dat algoritmes niet waarde vrij en zonder vooroordelen zijn.

Dat hebben we natuurlijk al eerder kunnen zien in mainstream Netflix-documentaires als *Coded Bias* en *The Social Dilemma*. En ook *Cyberfeminism Index Installation* van tech-expert Mindy Seu illustreert op DocLab hoeveel technologie, en in haar geval internet, de vingerafdruk van z'n mannelijke ontwerpers draagt. Reden voor een inventarisatie van dertig jaar internetkunst door vrouwen en online feminisme. Om te ontsnappen aan de vooroordelen van internet maakte ze een met augmented reality verrijkt boek, waar je doorheen kunt bladeren en filmpjes en hyperlinks kunt activeren.

Afasie

Een ander boek dat in DocLab de aandacht trekt, is het onverwacht actuele *Borderline Visible* van de Duits-Engelse kunstenaar Ant Hampton, die in 2015 de IDFA DocLab Immersive Non-Fiction Award won voor zijn

audiowandeling *Someone Else*, waarin hij aandacht vroeg voor de vele onbekende mensen die we dagelijks passeren. Ook in *Borderline Visible* staat een audio-ervaring centraal, maar nu geeft zijn stem in de koptelefoon ons aanwijzingen om door een echt analoog fotoboek te bladeren. Naar bladzijde 108 bijvoorbeeld. En daar dan met je vingers over de vloer op de foto te bewegen, die, zo vertelt hij ons, is gemaakt van omgekeerde grafstenen van de Joodse begraafplaats van Thessaloniki. Opeens voelt het niet meer als papier. Zo reizen we door tijd en geschiedenis en scheren als ontheemde reizigers langs de oorlogen die altijd net afgelopen zijn en dan weer op het punt van beginnen staan.

Borderline Visible is waarschijnlijk het meest poëtische werk van DocLab dit jaar, maar in al z'n eenvoud ook het meest schrijnende. Omdat het over vergeten gaat. Net als *Empereur* van Marion Burger en Ilan Cohen, een VR die je meeneemt op een andere reis: door het brein van een man met afasie, naar het in monochrome potloodtekeningen opgeroepen mysterieuze land Aphasia. *Empereur* werd op het filmfestival van Venetië bekroond met een van de Immersive Awards.

Ook een ander Venetië-hoogtepunt, *Shadowtime* van Sister Sylvester en Deniz Tortum, is een tijdreis. De interactieve VR-film bestaat uit twee tijdslagen. Hij laat je ervaren hoe je het ene moment het gevoel kunt hebben dat je in 1968 de eerste VR-bril opzet, en - terwijl er in die virtuele werkelijkheid misschien een minuut voorbijgaat - er ook nog een wereld is waarin decennia, of eeuwen zijn verstreken. Daarin hebben klimaatcrisis en oorlogen de aarde onbewoonbaar gemaakt. Dystopie of profetie? Iedereen die na een onvergetelijke ervaring z'n VR-bril afzet, zal de melancholie herkennen van de onmogelijkheid om in twee werelden tegelijk te zijn. Een heel ander soort 'simulatieziekte' dan de 'wagenziekte' die beginnende VR-reizigers kunnen ervaren.

In *Traversing the Mist* heb je wel degelijk het gevoel dat je op twee plekken

tegelijk bent. Maar ook dat brengt ongemak met zich mee. De VR-groepservaring is alweer het derde werk waarin de Taiwanese Chou Tung-yen ons meeneemt in een mistige en *steamy* surreële gay sauna. Ook nu weer gaat het over de thema's die we ook in alle bovenstaande werken zagen: zichtbaar zijn, maar voor wie? Onzichtbaar worden, maar waarom? In de sauna word je bekeken en ben je voyeur. Soms tegelijkertijd: kijk, dat ben jij, die jonge Aziatische man in de spiegel van de lift. En soms lopen die werkelijkheden door elkaar, als je ronddolend in de stoom merkt dat er opeens een naakte man dwars door je heen loopt.

Is het een glitch? Of frictie? Ben je het schuurpapier of de zandkorrel? Tussen de raderen van alle werelden waarin je wilt zijn.

FILM

+ Volg

nrc

on: 'Plots zag ik

7 uur geleden

Een muzikale kloosterorde op een queeste naar perfectie

7 uur geleden

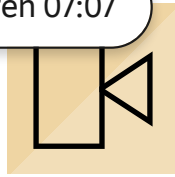
Benieuwd naar meer van NRC?

Als NRC-abonnee heb je onbeperkt toegang tot alle artikelen. Investeer in onze journalistiek en blijf geïnformeerd. Word nu ook abonnee.

IK WORD ABONNEE

[Al abonnee? Inloggen](#)

Luisteren 07:07

Schrijf je in voor de nieuwsbrief

NRC Film

Inschrijven

nrc>

Over NRC

[Over ons](#)
[Werken bij](#)
[Auteursrecht](#)
[Privacy](#)
[Leveringsvoorwaarden](#)
[NRC-Code](#)
[Onze app](#)
[Archief](#)
[Adverteren](#)

Contact

[Redactie](#)
[Opinieredactie](#)
[De ombudsman](#)
[Colofon](#)
[AdSales](#)
[Klantenservice](#)
[Familieberichten](#)

Mijn NRC

[Neem een abonnement](#)
[Inloggen](#)
[Account aanmaken](#)
[Digitale krant](#)
[Mijn abonnementen](#)
[Service & bezorging](#)
[Nieuwsbrieven](#)

NRC Websites

[Mediahuis NRC](#)
[NRC Carrière](#)
[NRC Webwinkel](#)
[NRC Lezersfonds](#)

